

Л. Ф. Волохова, канд. екон. наук, доц.; О. Ф. Євсєєнко, канд. екон. наук, доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Статистичний аналіз взаємозв'язку організаційно-фінансових чинників банківської системи

У роботі розглянуті питання аналізу окремих показників банківського балансу та цінних паперів, а також запропоновані рекомендації щодо вдосконалення організаційно-фінансової структури банківської системи.

Ключові слова: цінні папери, банківський баланс, банківська система, капіталізація, управління, планування.

Постановка проблеми.

Банківська система на сьогодні є досить динамічною сферою фінансової діяльності, яка характеризується впровадженням нових технологій фінансових продуктів та послуг, що сприяє підвищенню результатів функціонування валютного, грошового та фондового ринків країни. Обґрунтованість прийняття управлінських рішень стосовно банківської системи значною мірою визначається якістю аналітичних розрахунків. Про необхідність систематизації фінансових розрахунків і методик аналізу, а також їх впровадження в практику діяльності банків дискутувало багато вчених-економістів, зокрема А. Головач, В. Захожай, І. Єлисеєва, В. Ковальов, А. Рудановський, Я. Соколов, Т. Тимофєєва, Н. Чумаченко, що є свідченням **актуальності** даної теми дослідження.

Разом з тим такі питання як аналіз банківського балансу, рівні капіталізації банківської системи та рентабельності активів банків, ефективні методи та інструменти управління цінними паперами,

ризиками; планування та стратегія розвитку банківської системи залишаються недостатньо вивченими, що і обумовило вибір теми даної статті.

Метою даного дослідження є розгляд існуючих та пропозиції нових підходів щодо інтерпретації та змістовного наповнення аналітичних процедур банківської системи, зокрема аналізу окремих показників банківського балансу та цінних паперів, а також розробки рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-фінансової структури банківської системи.

Виклад основного матеріалу.

Важливим напрямом аналізу банківського балансу є аналіз фінансових результатів, серед яких прибуток та рентабельність займають центральне місце. Аналіз прибутку банку будується на визначенні його структури, розрахунку показників динаміки, вивчення основних напрямів використання і встановлення факторів, які впливають на його зміну. На сучасному етапі економічного розвитку при аналізі прибутку банку його величину необхідно коригувати на рівень інфляції. Рівень рентабельності банку визначається

часткою прибутку в доходах банку і може розраховуватися за його видами, зокрема уставного фонду, власного капіталу, доходних активних операцій тощо.

Досліджуючи вплив на прибуток банків розміру його капіталу (в межах від 80 до 155 млн грн.), нами були обрані для проведення дисперсійного аналізу наступні банківські установи: “Діамант”, “Златобанк”, “Український бізнес-банк”, “Меркурій”, “Богуслав”, “Сигмабанк”, “Комінвестбанк”, “Український капітал”, “ТК Кредит”, “Акордбанк”, “Оксіббанк”, “Мотор банк”, “ТММ-Банк”, “Радабанк”. Результати проведеного аналізу показали, що щільність зв’язку між основною факторною ознакою (власний капітал) та результативною ознакою (прибуток банку) є досить незначним. Кореляційне відношення становить 10,8 %. Це свідчить про те, що майже на 90 % прибутки банків пояснюються різними факторами внутрішньої діяльності банків та зовнішніх чинників, але вони не стосуються безпосередньо розміру власного капіталу банків.

Разом з тим власний капітал банку має першочергове значення для забезпечення стійкості та надійності банку, він є гарантом покриття збитків і виконання зобов’язань перед кредиторами. Центральне місце при оцінці власних коштів банку займає показник достатності власних коштів, який відображає пряму залежність між величиною капіталу та величиною ризикових активів: чим вище частка таких активів у балансі банку, тим більше повинен бути власний капітал. Показник достатності капіталу

називається нормативом (H) і визначається наступним чином:

$$H = K : R \times (A - P),$$

де K – власний капітал банку;
 R – коефіцієнт ризику окремого активу;
 A – актив банку;
 P – резерв можливих втрат активів банку.

Мінімально можливі значення нормативу (H) встановлюються в залежності від величини власного капіталу: так, за європейськими нормативами, для банку з розміром власних коштів не менше 5 млн євро він повинен бути на рівні 10 %, для банків з меншим розміром власних коштів він повинен зростати.

Відносним показником достатності капіталу банку з точки зору покриття можливих збитків від активних операцій можуть бути наступні нормативи:

1. Норматив максимального розміру ризику на одного позичальника (розраховується як відношення сукупної суми кредитних вимог банку до власного капіталу банку. $H_1 < 25$ %).

2. Норматив максимального розміру великих кредитних ризиків (розраховується як відношення сукупної величини великого одноразового кредиту, більш ніж 5 % капіталу на одного позичальника до власного капіталу банку. $H_2 < 80$ %).

3. Норматив максимального розміру кредитів, гарантій тощо, наданих банком своїм учасникам (розраховується як відношення суми кредитів, гарантій тощо з урахуванням ступеня ризику наданих одному своєму акціонеру (учаснику), який має вклад в уставному капіталі банку більш ніж 5 % від його

zareєстрованої величини до власного капіталу банку. $H_z < 50 \%$).

Аналіз стану капіталу банку передбачає розгляд динаміки його зміни, який характеризується темпами росту капіталу у цілому та окремих його складових. Заслуговує на увагу порівняльний аналіз одержаних результатів з результатами інших банків, близьких за характером та масштабом діяльності. Всебічне дослідження розміру власних банківських коштів має виключне значення для його діяльності та зростання прибутків.

Важливим завданням, що потребує вирішення на сучасному етапі є підвищення рівня капіталізації банків. Капіталізацію банку визначає розмір капіталу першого порядку. Капітал першого порядку є одним з дев'яти показників, який використовується для визначення місця банку серед інших банків світу. Капітал 1-го (основного) рівня включає звичайні акції, нерозподілений прибуток, непередбачені накопичення дивідендів, безстрокові привілейовані акції, а також неконтрольний пакет акцій консолідованих дочірніх компаній мінус нематеріальний основний капітал. Як свідчать складові капіталу 1-го порядку, капіталізація банку певним чином залежить від функціонування ринку цінних паперів.

Створення ефективного ринку цінних паперів – це тривалий і чутливий до економічних та політичних ризиків процес. Реальними загрозами конкурентоспроможності

вітчизняного ринку цінних паперів залишаються невирішеність проблем прав власності, кризові явища в банківській системі, відсутність довгострокової політики щодо приватних заощаджень населення тощо.

Переважання банків з акціонерною формою власності, яка дає змогу розширювати партнерські зв'язки у банківському бізнесі, свідчить про підвищення конкурентоспроможності банків. Це обумовлює необхідність визначення фінансово-економічної сутності інвестиційної привабливості та розрахунку “розумної” ціни акцій, яка передбачає проведення глибокого економіко-статистичного аналізу, зокрема моделювання фінансових процесів. Авторами запропонована адаптована до особливостей взаємозв'язку банківської системи та показників фондового ринку багатофакторна індексна модель, яка визначає вплив на рентабельність (прибутковість) акцій (Pr) трьох факторів: рентабельності обсягів продажу акцій (P); коефіцієнта обороту активів (K); розміру активів, що припадають на одну акцію (B). Дана функціональна залежність дозволяє визначити відносну зміну показника-функцій (Pr) шляхом розкладання його за факторами-множниками (P ; K ; B) і оцінити мультиплікативний зв'язок в рамках індексної моделі:

$$I_{np} = \frac{\sum P_1 K_1 B_1}{\sum P_0 K_0 B_0};$$

$$I_{Pr(P)} = \frac{\sum P_1 K_0 B_0}{\sum P_0 K_0 B_0};$$

$$I_{Пр(К)} = \frac{\sum P_1 K_1 B_0}{\sum P_1 K_0 B_0};$$

$$I_{Пр(В)} = \frac{\sum P_1 K_1 B_1}{\sum P_1 K_1 B_0};$$

$$I_{Пр} = I_{Пр(Р)} \cdot I_{Пр(К)} \cdot I_{Пр(В)}.$$

Запропонована модель відповідає математичній логіці наявності взаємозв'язків та найбільш адаптована до сутності економічного змісту факторів, що вивчаються. Разом з даною методикою слід розглянути і методику визначення інвестиційної привабливості підприємств, яка може бути визначена за такою формулою:

$$I_0 = \sum_{i=1}^8 b_i R_i, \quad (1)$$

- де R_1 – рентабельність продажів (визначається відношенням прибутку до обсягу продажів);
- R_2 – рентабельність активів (визначається відношенням прибутку до суми активів: уставного фонду, прибутку і кредиторської заборгованості);
- R_3 – коефіцієнт покриття (визначається відношенням активів до кредиторської заборгованості);
- R_4 – коефіцієнт обороту активів (визначається відношенням обсягу продажів до вартості активів);
- R_5 – коефіцієнт обороту кредиторської заборгованості (визначається відношенням обсягу продажів до кредиторської заборгованості);
- R_6 – коефіцієнт перевищення терміну погашення дебіторської заборгованості над кредиторською (визначається відношенням різниці дебіторської і кредиторської заборгованості до обсягу продажів);
- R_7 – питома вага чистих активів на 1 акцію (визначається відношенням активів до числа акцій);
- R_8 – питома прибутку на 1 акцію (визначається відношенням прибутку до числа акцій).

Показник b повинен визначатися за методом експертних оцінок і

характеризувати вплив кожного з коефіцієнтів на оцінку інвестиційної привабливості підприємства.

Проаналізувавши фінансово-економічну сутність цих показників, ми дійшли висновку, що коефіцієнти, що визначають рентабельність, мають більшу вагу порівняно з іншими. Тому показники “ b ” мали б розподілитися в такому порядку: $b_1=0,3$; $b_2=0,2$; $b_3=0,1$; $b_4=0,1$; $b_5=0,08$; $b_6=0,07$; $b_7=0,07$; $b_8=0,07$. В сумі вони складають одиницю.

Запропоновані моделі відповідають основним засадам економіко-статистичного моделювання, зокрема теорії індексного методу аналізу, що робить їх найбільш коректними серед інших моделей та придатними для використання в практичній діяльності.

Ситуація на фінансових ринках постійно змінюється: відбуваються зміни в умовах та формах фінансування, ринковій кон'юнктурі окремих банків та банківської системи в цілому, в конкурентному середовищі країни та в міжнародних фінансово-економічних відносинах. У всьому світі на сьогодні спостерігається глобальна тенденція до універсалізації великих банків.

Сутність універсалізації банківської справи полягає у розширенні кола джерел мобілізації банківського капіталу і сфери його застосування. Відбувається організаційно-фінансове зближення різних видів банківських і фінансових установ, на основі якого виникають універсальні кредитно-фінансові комплекси, що займаються

банківською та інвестиційною діяльністю, лізингом, факторингом, різноманітного роду консультаціями та іншими операціями. Водночас, глобальна тенденція до універсализації у цілому успішно поєднується зі спеціалізацією відділень і дочірніх банків на окремих видах фінансових операцій та послуг.

Не застрахована універсальна банківська система і від недоліків. Зокрема, в ній можуть виникати конфліктні ситуації при консультуванні клієнтів, можливі застереження влади щодо представників універсальних банків через велику кількість мандатів з правом голосу спостережних рад.

Сучасний етап трансформації банківської системи характеризується розвитком організаційних структур транснаціонального банку (ТНБ), які забезпечують раціональність встановлених господарських зв'язків не тільки у самому транснаціональному банку, а й між ним та його зовнішнім середовищем. Велику роль при цьому відіграють фактори науково-технічного розвитку: підвищення кваліфікації та стимулювання роботи персоналу, методи активізації новаторства у вигляді надання клієнтам нових послуг тощо. Організаційно-фінансова структура банківської системи є такою формою, яку наповнюють відносини між її внутрішніми складовими та її зовнішні відносини з іншими структурними підрозділами. Від раціональної організаційної структури залежить і успішне функціонування транснаціонального банківського капіталу.

Розвиток нових фінансових інструментів, розширення ринку позичкового капіталу, збільшення кількості банківських послуг привели до зростання ролі принципу так званої дивізіональної організації. Згідно з цим принципом у центральному апараті зосереджується лише стратегічне вирішення проблем, а втручання у поточні операції відділень є обмеженим і мінімальним. Ця структура поєднує предметну спеціалізацію ланок банківської системи і відносну децентралізацію контролю їх з боку головного апарату. Вона є досить ефективною щодо менеджменту організаційно-фінансової структури банку.

На формування організаційно-фінансової структури у цілому впливають тенденції, які діють у світовій економіці, а саме: обсяги експансії банківського капіталу за межі країни, універсализація банківської діяльності, диверсифікація, впровадження досягнень науково-технічного розвитку у банківську справу, політичні дії на світовій арені тощо.

Висновки. Низька конкурентоспроможність банківської системи України, яка пов'язана з існуванням певних недоліків функціонування економіки нашої держави, зумовлена як внутрішніми так і зовнішніми факторами. Розв'язання цієї проблеми потребує, насамперед, прискорення темпів ринкової трансформації та реструктуризації реального сектора економіки; ліквідації адміністративного впливу з боку органів державної влади на діяльність

окремих банків, досягнення прозорості щодо фінансового стану суб'єктів господарювання та підвищення їх платоспроможності; зменшення надмірного податкового тиску та численних податкових пільг; впровадження інструментів хеджування ризиків.

Нині банківський сектор України має ринкову орієнтацію і поступово наближається до кращих світових традицій банківської діяльності, зокрема, скорочення кількості новостворених банків, підвищення рівня капіталізації банківської системи, збільшення кількості банківських продуктів і послуг. Необхідно впроваджувати якісно нові, цілеспрямовані підходи до розбудови національної банківської системи, яка стимулюватиме розвиток економіки, викликатиме довіру населення та буде конкурентоспроможною на зовнішніх ринках. Для цього необхідно насамперед: створити сучасне банківське законодавство з орієнтацією на законодавство Європейського Союзу та сучасну міжнародну практику; здійснити перехід банківської системи на систему обліку, що базується на Міжнародних стандартах фінансової звітності; створити національну платіжну систему на основі передових комп'ютерних технологій тощо.

Список літератури

1. Головач А. В. Фінансова статистика (з основами теорії статистики) : навч. посіб. / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач, Г. Ф. Шепітко. – К. : МАУП, 2002. – 224 с.
2. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В. В. Ковалев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 512 с.
3. Міжнародні фінанси : навч. посіб. / О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Мозгового. – К. : КНЕУ, 2005. – 504 с.
4. Сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Назва з титул. екрана.

Summary

The article studies the issues of analysis of different indicators of bank balance sheets and securities, interconnection of the bank's capital with the level of profitability, the calculation of operational risks. It offers recommendations regarding the improvement of organizational and financial structure of the banking system

Отримано 02.02.2011